

PROJEKTVEZETŐI BESZÉD

A Dunai monarchia püspökei 1804-től 1918-ig. I. kötet: A Magyar Királyság (2020)

c. lexikon magyar kiadásának bemutatóján

Excellenciás és Főtisztelendő Püspök Urak, Tisztelt Ünneplő Közönség!

Egy nagyszabású projekt, amelyben 1918 óta először dolgoznak együtt a Monarchia mind a kilenc utódállamának történészei, ma újabb fontos állomását ünnepli. 2020 óta a *Bischofslexikon* berlini kiadásának köszönhetően ez a projekt egy úttörő kötettel büszkélkedhet, amely a hagyományokban gazdag Magyar Királyságot taglalja. E kötet elkészítésében 34 szerző vett részt Ausztriából, Magyarországról, Szlovákiából és Romániából. Mint ismeretes, e siker – ahogy minden más siker – sok verejték árán született. Ha a résztvevők évekkel ezelőtt csak sejtették volna, hogy mennyi munka vár rájuk, valószínűleg óvatosan elejtették volna ezt az ötletet! Szerencsére ez nem történt meg, elsősorban TUSOR PÉTER kollégánknak köszönhetően – nagy köszönet illeti őt a bécsi vezetés folyamatos ösztönzéséért és a munkatársak állandó motiválásáért!

A projekt kezdetétől fogva a résztvevők azt szerették volna, hogy a lexikon kötetei az utódállamok nyelvein is megjelenjenek, és így azok történetírói diskurzusait is gazdagítsák. Itt, Budapesten, ez az álom most először válik valóra: az első lexikonkötet fordítása, valamint tudományos frissítése, javításai és kiegészítései révén a magyar szakmai körök [a magyar történettudomány], de a

lehető legszélesebb magyar nyelvű olvasóközönség számára is. Az első kötet esetében nagyon remélem, hogy a közeljövőben szlovák nyelvű kiadás is megjelenik.

De mit kínál a *Bischofslexikon* most lefordított, úttörő kötete? Részletes életrajzokat tartalmaz 129 püspökről, illetve 170 hivatali időszakot vázol fel, mivel minden negyedik püspök egy másik, többnyire magasabban javadalmazott egyházmegyébe lépett elő. Így először lehet teljes képet adni a magyarországi magas rangú egyháziakról, és ezáltal értékes ismereteket szolgáltatni az ország komplex szerkezetéről. (A kötet) módszertanilag több szempontból is kiemelkedő. Elsősorban átfogó áttekintést nyújt a különböző forrásanyagokról: a mai Magyarország, Szlovákia és Románia területén található egyházmegyei gyűjtemények anyagáról, amelyeket a három érintett ország jeles szerzői köre dolgozott fel – egy részük ma bizonyára itt van; de a bécsi, a budapesti és a római központi levéltárak iratairól, valamint az Osztrák Nemzeti Könyvtár most digitálisan hozzáférhetővé tett sajtóarchívumának forrásairól is. Ez utóbbiakat elsősorban a Bécsi Egyetem kutatói értékelték ki. A lexikon további nagy érdekességként szeretném megemlíteni, hogy nem csak állam- és egyházpolitikai kérdéseket tárgyal – mint például a kiváltságok és alapok, a házassági és oktatási törvények körül kialakult állandó vitákat. Ezek mellett lehetőleg figyelembe vettük a kulturális és a társadalomtudományi szempontokat is, és ügyeltünk arra is, hogy ne csak a férfiak történelmét rajzoljuk meg benne. Néhány statisztikai adat jól illusztrálja ezt a törekvést:

A nyári rezidenciákkal, világ körüli utazásokkal és gyógykezelésekkel járó, gyakran fejedelmi életmód mellett a püspökök széles körben hasznosították jelentős gazdasági erőforrásaikat. A beruházások fő területe érthető módon a Magyarországon nagyrészt egyházi kézen lévő iskolák (az oktatásügy) támogatása volt (a püspökök 87%-a fordított erre kiemelt figyelmet), majd ezt

kövezték az egyre szakszerűbbé váló jótékonyági kezdeményezések (68%). Számos püspök fektetett be az ország tudományos (34%) vagy kulturális életébe is (27%), a főpásztorok több mint fele (60%) pedig építettként lépett fel. Az egyházon belül körülbelül egynegyedük különleges hangsúlyt helyezett a lelkiiségre, vagy támogatta a virágzó női kongregációkat. Körülbelül egyharmaduk (31%) pedig különleges közelséget mutatott a pápához és a római Szentszékhez.

A következő években több további lexikonkötet megjelenése várható. A második kötet a monarchia északi, Trentótól Lembergig terjedő ívével fog foglalkozni, a harmadik pedig a déli szárnyával, Milánótól Szarajevóig. Végül a negyedik kötet a monarchia görögkatolikus és ortodox püspökeit fogja bemutatni. Aminek pedig különösen örülök: a bécsi evangélikus egyháztörténész, KARL SCHWARZ az érintett országokból származó történészek csapatával „(A monarchia) protestáns egyházainak püspökei és vezető tisztségviselői” témájú kötetben dolgozik, amelynek munkálatai már javában zajlanak. Mivel ezek az egyházak erősen jelen voltak a Magyar Királyságban, ez a kötet is nagy hangsúlyt fog fektetni Magyarországra – örömmel és izgalommal várhatjuk megjelenését. Ha Isten is úgy akarja, és minden szerző leadja a részét, ez a részben a mi példánk által inspirált protestáns lexikon már 2026-ban elhagyja a nyomdát!

A *Bischofslexikon* úttörő kötete mára nagy elismerést, sőt néha himnikus dicséretet is kivívott magának. JOACHIM BAHLCKE német történész, a magyar történelem elismert szakértője például recenziójában azt a kívánságát fejezte ki, hogy ez a „fontos projekt ne csak a német nyelvterületen ösztönözze a kutatásokat, hanem Magyarországon, Romániában és Szlovákiában is megfelelő fogadtatásra találjon.” – Csak csatlakozni tudok ehhez a kívánsághoz. A recenzensek sokrétű dicséretét szeretném itt még egyszer határozottan továbbadni minden résztvevőnek, Magyarországot illetően elsősorban TUSOR

PÉTERnek és közeli munkatársának, a Fraknói Kutatócsoporton belüli projektfelelős SZIRTES ZSÓFIÁnak, továbbá a bécsi *Haus-, Hof- und Staatsarchiv* magyar delegációját hosszú évekig vezető FAZEKAS ISTVÁNNak, valamint FORGÓ ANDRÁSNak. A lexikon első kötete magyar nyelvű kiadásának ugyanolyan jó fogadtatást kívánok, mint a németnek – mindenekelőtt azonban érdeklődő, széles körű olvasóközönséget! Az önfényezés kockázatát vállalva is biztosíthatom Önöket: érdemes elolvasni!